

УДК 372.881.1

КОМУНІКАТИВНА СКЛАДОВА У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВНЗ

Штохман Л.М.

Тернопільський національний економічний університет

У статті розглядається питання навчання іноземної мови з врахуванням особистого досвіду і мотивації студентів. Обґрунтовано, що мотивація учіння відіграє вагомий роль у засвоєнні знань в умовах включення студента в різні види життєдіяльності. Висвітлюються деякі аспекти комунікативного підходу до викладання іноземної мови, роль у ньому викладача і студентів. Представлено принципи організації занять та особливості зворотного зв'язку під час їх проведення.

Ключові слова: мотивація, іноземна мова, комунікація, метод, заняття.

Постановка проблеми. У вищих навчальних закладах продовжується комплектування цілюкунності знань студента про світ. Іншими словами, відбувається поглиблення здобутих знань та розширення рамок розуміння концептуальної картини Всесвіту, що знаходять відображення у системі мовного вираження.

Період навчання у вищій школі можна співставити з часом активного вдосконалення мовних засобів індивіда, які відповідатимуть його досвіду, інтелектуальному розвитку, емоційним та психологічним особливостям, естетичним смакам. Розуміння іноземної мови як засобу міжнародного спілкування стимулює пошук нових підходів в організації процесу навчання іноземних мов, який забезпечуватиме пізнання студентами нової культури. Зростання освітнього, виховного й розвивального значень іноземних мов у житті суспільства й кожної людини, а також наявність багатомовного й полікультурного середовища в усіх європейських країнах продукували ідею розширення індивідуального мовного досвіду особистості.

Досягнення цієї мети вимагає використання методичної концепції навчання іноземним мовам у вищому навчальному закладі, яка виходить з найголовнішого, комунікативного підходу до професійно орієнтованого навчання чотирьом видам мовленнєвої діяльності.

Визнаючи провідну роль мотивації у вивченні іноземної мови, викладачу необхідно продумувати засоби й прийоми її формування в умовах навчального закладу. Хоча, як визнають науковці, навчальна діяльність, яка здійснюється у формі комунікативної діяльності групи студентів, є завжди вмотивованою [1, с. 57].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комунікативний підхід є продуктом невдоволення освітян і лінгвістів аудіо-лінгвальним та грама-тично-перекладним методами навчання іноземній мові [1; 3; 4; 8; 10]. За їх спостереженнями, учні і студенти, вивчаючи мову, опановували її далекою від реальної, живої мови. Іншими словами, комунікація відбувалась поза межами культури мови, що вивчалась.

Інтерес та розвиток комунікативного підходу до навчання мали місце у 1970-х; використання автентичної мови та розігрування навчальних ситуацій природного спілкування стало досить поширеним.

З часом комунікативний підхід адаптували до усіх рівнів опанування мови і його філософія торкнулась різних методів навчання, включно із комунікативним навчанням. Мова під час кому-

нікативного підходу в першу чергу – знаряддя ділової мови – «мови тільки для спеціальних цілей» [9, с. 247].

Мовленнєва функціональна система, яка забезпечує комунікацію, тобто спілкування, має складний, системний характер і включає в себе цілий ряд ланок: мотив, задум, внутрішню програму і т.д. Ще однією умовою комунікативності є наявність чи відсутність у тих, хто навчається, мотиву для здійснення мовленнєвої діяльності іноземною мовою [1; 3; 6]. Це положення є головним при визначенні комунікативності. Важливою умовою ефективності діяльності, за визначенням багатьох науковців, є наявність і мотиву, і предмету діяльності, їх тотожність [4, с. 93].

Існує багато сучасних підходів до проблеми мотивації, зокрема розглядається її зв'язок із культурою. Один з аспектів – вміння орієнтуватися в соціокультурному середовищі країни, мова якої вивчається. Найбільш цікаві у цьому плані роботи Сафонові В.В., Пасова Є.І., Кузовлева В.П., Тучкової Т.У., Б. Монка.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Margie S. Berns, експерт у сфері комунікативного навчання мові наводить точку зору Алана Фірта, про те, що «...мова є взаємодією; це – міжособистісна діяльність, тому її зв'язок із суспільством є природним. У світлі цього вивчення мови повинне бути спрямоване на використання (функціонування) мови у контексті як лінгвістичному, так і соціальному чи ситуаційному (хто говорить, яка їх соціальна роль, чому вони ведуть діалог)» [1, с. 5]. Перш за все комунікативна спрямованість навчання повинна переслідувати мету не навчання спілкування взагалі, а навчання мовленнєвому спілкуванню.

Якщо вести мову про справжню комунікативність, насамперед потрібно викликати у тих, хто навчається, природну потребу у спілкуванні іноземною мовою на занятті. Комунікативний підхід до навчання мови полягає у використанні реальних ситуацій із життя, що спонукають до спілкування. На відміну від аудіо-лінгвального методу навчання мови, що в своїй основі має повторення та тренування, комунікативний підхід дозволяє завжди забезпечити студентам відчуття неочікуваності під час виконання вправ, адже їх результат залежатиме від реагування та відповідей тих, хто навчається. Моделі ситуацій з реального життя змінюються щоразу, а мотивація студентів до навчання зумовлюється їхнім бажанням до змістовної комунікації на значущі для них теми [7].

Формулювання цілей статті. З огляду на вищевказане метою нашої статті є розгляд питання навчання іноземної мови з врахуванням особистого досвіду і мотивації студентів, особливостей комунікативного підходу до навчання іноземних мов та низки чинників, що мають вплив на його ефективність, описаних у працях західних науковців та методистів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Можна вважати, що сама форма навчальної діяльності і можливість досягнення високих практичних результатів створюють передумову для стимулювання студентів. Але вирішальним у забезпеченні ефективності навчання є свідоме врахування мотиваційного фактора і керування ним на всіх рівнях і всіх компонентах навчального процесу, вплив на нього через особливу організацію навчального матеріалу, методів і прийомів його введення і закріплення, а також організацію форм групової взаємодії.

Активізація навчальної діяльності значним чином залежить від викладача, який створює атмосферу співробітництва. Важливо, щоб вся навчальна діяльність була мотивованою. При організації групового і парного спілкування важливо правильно підібрати партнерів тому, щоб з однієї сторони у них був різний рівень інформованості, а з іншого боку, щоб один не пригнічував активність іншого.

Гюнтер Гернрос, австрійський викладач, наводить приклад того, як він робить свої заняття комунікативними. Він цитує відомий дитячий підручник, де діти організують свято домашніх улюбленців. «Навіть коли діти розігрують цю сцену творчо та з ентузіазмом, вони не досягають тієї глибини задіяності, як тоді, коли вони розігрують невеличкий сцену, в якій представлено сімейний конфлікт з приводу того, чи дозволяти дитині мати домашнього улюбленця взагалі» [4, с. 92]. Він наголошує, що комунікативний підхід акцентує на слуханні, що спрямоване на розуміння сказаного співрозмовниками. Це – одне із найважчих завдань, адже ті, хто вчаться, зазвичай слухають викладача, а не співрозмовників. Викладач у цьому випадку повинен бути терплячим слухачем.

Психологи стверджують, що передача знань від вчителя до учня минаючи власну діяльність учня з оволодіння знаннями, є неможливою. Домінуючими мотивами навчальної діяльності учнів повинні стати мотиви пізнання навколишнього світу. При цьому важливо, щоб студенти оволодівали діями й засобами цього пізнання, щоб на першому місці були мотиви їх реалізації себе як особистості [9, с. 250]. Тому необхідно наголосувати на мотивації, як результаті внутрішніх потреб людини, її інтересів й емоцій, цілей та задач, наявності мотивів, спрямованих на активізацію її діяльності.

Формування мотивів – це насамперед створення умов для проявлення внутрішніх стимулів до навчання, усвідомленням їх самою людиною та подальший саморозвиток мотиваційної сфери. Між тим, при оволодінні іншомовною культурою зовсім не байдуже, які мотиви стимулюють до здійснення діяльності. Найбільш цінні мотиви важливо довести до рівня повного усвідомлення, щоб надати їм спонукальної сили [3, с. 8].

Заняття, де основна увага приділяється комунікативному підходу до навчання, як зазначають науковці, є найефективнішими [6, с. 12]. Велику роль відіграє у цьому креативність викладача і підбір різноманітних джерел, серед яких автентичні аудіо- та відеоматеріали, завдяки чому рівень інтересу до уроків не послаблюється.

Розмаїття видів діяльності, що можуть бути застосовані за умови комунікативного підходу до викладання іноземної мови, є необмеженим за умови, що такі вправи дають змогу студентам досягти комунікативних цілей навчальної програми курсу, залучити студентів до комунікативної діяльності з метою передачі інформації чи її отримання, мовної взаємодії.

Роль викладача при комунікативному підході до викладання іноземної мови було визначено багатьма науковцями, серед яких M. Breen and C. Candlin, які описують ці ролі у своїй праці «*The essentials of a communicative curriculum in language teaching. Applied Linguistics*». Першою з них вони визначають роль посередника в організації процесу комунікації між її учасниками та між ними і різними видами діяльності чи текстами. Іншою роллю вони визначають роль незалежного учасника навчальної групи. Остання роль тісно пов'язана із цілями першої і впливає із неї. Ці ролі передбачають і ряд другорядних: організатора ресурсів, керуючого та дослідника, аналітика і радника [1, с. 99].

Д. Ларсен – Фрімен, у свою чергу, підтримує науковців і зазначає, що викладачі в умовах комунікативного підходу повинні виконувати роль радше слухачів, ніж тих, хто говорить, приймаючи функцію фасилітатора. Викладач визначає вправи, та маючи за мету діяльність студентів, повинен лиш спостерігати, часом відіграючи роль судді. Завдяки підвищеній відповідальності у розігруванні навчальних сцен студенти мають можливість відчувати себе впевненішими у застосуванні мови, що вивчається. За словами Ларсен-Фрімен, студенти є відповідальними менеджерами свого власного навчання [5].

Комунікативна активність – це участь у навчальній діяльності всіх тих, хто навчається. Важливо, щоб ця діяльність наближалась до безпосереднього спілкування. Групова взаємодія тих, що навчаються, спрямована на вирішення цієї проблеми. У результаті цієї діяльності, де стимулюється активність кожного і яка спонукає до створення атмосфери взаєморозуміння, кожен учасник чітко бачить свій внесок у спільну справу, що в результаті є ефективним способом підвищення комунікативної компетенції майбутніх фахівців.

Практичні заняття з іноземної мови у ВУЗі, де типовим є розгляд проблемних ситуацій і їх можливих рішень, набувають більшої ефективності за умови використання різних методів роботи зі студентами – поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи. Варіювання між цими методами роботи в межах одного практичного заняття дозволяє уникнути одноманітності та, як наслідок, втрати інтересу студентів до завдань, що виконуються.

Науковці зазначають, що викладачі повинні використовувати ті види роботи, що найбільше відповідають розміру групи, часу, умовам при-

міщення та особливостям завдань. При вивченні ділової іноземної мови, наприклад, стиль і методологія занять будуть теж дещо іншими. Замість, наприклад, роботи в парах чи групах, студенти можуть значно більше дізнатись в результаті кейс стаді, рольових ігор чи вправ-симуляцій. В таких ситуаціях викладач виконує інші, аніж в ході вивчення англійської розмовної ролі. Це, наприклад, можуть бути ролі куратора, модератора вчителя-помічника в ході тренування вмінь для проведення зустрічей, або роль посередника, коли опрацьовуються навички моніторингу переговорів [9; 12]. Робота у групі є формою спільного навчання, яке має своєю метою покращення вмінь критичного мислення, мовних та соціальних навичок.

Діяльність малих груп повинна піддаватись контролю з боку викладача, щоб той спрямував її у випадку, коли група відхилилась від виконання поставленого завдання. Наглядати за діяльністю студентів необхідно ще й для того, щоб відслідковувати їх успіхи в процесі роботи. Та з іншого боку, як відзначають науковці, у цьому випадку

є небезпека включення викладача в дискусію, що може послабити чи знівелювати позиції учасників [1; 2; 4]. Адже перед початком підготованого діалогу з викладачем студентам необхідно обдумати та розвинути свою точку зору.

Якість співпраці викладача та студентів на занятті залежить значним чином від розуміння останніми способу його організації. Цьому варто приділити окрему увагу, як і тому, щоб навчити студентів працювати разом, що покращить якість та ефективність навчального заняття. Тому поєднання різних методів організації навчального процесу в межах одного заняття може забезпечити підвищення його ефективності.

Висновки з даного дослідження. Отож, можемо підсумувати, що навчання іноземної мови в умовах комунікативного підходу, у ВУЗі зокрема, доводить оптимальну результативність в умовах особистісно-орієнтованого навчання. Тут, насамперед, слід виявити індивідуальні особливості студентів і зіставляти виявлені закономірності функціонування пізнавальних процесів з оптимальними умовами їх перебігу.

Список літератури:

1. Berns M. S. Functional approaches to language and language teaching: Another look // S. Savignon & M. S. Berns "Initiatives in communicative language teaching. A book of readings" – Boston: Addison-Wesley Publishing Co., 1984. – Pp. 3-21.
2. Clark J. L. Classroom assessment in a communicative approach. "British Journal of Language Teaching," – Oxford: Oxford University Press 25(1), 1987. – Pp. 9-19.
3. Dolle D., Willems, G. M. The communicative approach to foreign language teaching: The teacher's case // "European Journal of Teacher Education," Routledge: Routledge. Part of the Taylor and Francis group 7(2), 1984. – Pp. 145-54.
4. Gerngross G., Puchta, H. Beyond notions and functions: Language teaching or the art of letting go // S. Savignon, M. S. Berns "Initiatives in communicative language teaching. A book of readings" – Boston: Addison-Wesley Publishing Co., 1984. – Pp. 89-107.
5. Larsen-Freeman D. "Techniques and principles in language teaching." Oxford: Oxford University Press, 1986.
6. Littlewood W. "Language teaching. An introduction." Cambridge: Cambridge University Press, 1981.
7. Morrow K., Schocker, M. Using texts in a communicative approach // "ELT Journal," 41(4), 1987. – Pp. 248-56.
8. Pica T. P. Communicative language teaching: An aid to second language acquisition. Some insights from classroom research // "English Quarterly," 21(2), 1988. – Pp. 70-80.
9. Rosenthal A. S., Sloane, R. A. A communicative approach to foreign language instruction: The UMBC project // "Foreign Language Annals," 20(3), 1987. – Pp. 245-53.
10. Swan M. A critical look at the communicative approach (1) // "ELT Journal," 39(1), 1985. – Pp. 2-12.
11. Swan M. A critical look at the communicative approach (2) // "ELT Journal," 39(2), 1985. – Pp. 76-87.
12. Terrell T. D. The role of grammar instruction in a communicative approach. "Modern Language Journal," 75(1), 1991. – Pp. 52-63.

Штохман Л.Н.

Тернопольский национальный экономический университет

КОМУНИКАТИВНАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ВУЗАХ

Аннотация

В статье рассматривается изучение иностранного языка с учетом личного опыта и мотивации студентов. Обосновано, что мотивация обучения особенно важна в условиях включения студента в разные виды жизнедеятельности. Отображаются некоторые аспекты коммуникативного подхода к преподаванию иностранного языка, роль в нем преподавателя и студентов. Представлены принципы организации занятий и особенности обратной связи во время их проведения.

Ключевые слова: мотивация, иностранный язык, коммуникация, метод, занятие.

Shtokhman L.M.

Ternopil National Economic University

COMMUNICATIVE CONSTITUENT OF FOREIGN LANGUAGES TEACHING IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Summary

The article refers to teaching foreign languages in respect of personal experience and students' motivation. Reasoned is that motivation of studying is important in acquiring knowledge while a student is included in different activities. Set before are some aspects of communicative approach to language teaching, students and the teacher participation in it. Presented are principles of class arrangement and peculiarities of the feedback.

Keywords: motivation, foreign language, communication, method, class.